

Ի ՍԷՐ ԿԱՐԳ ՈՒ ԿԱՆՈՆԻ

(Խմբագրական «Էջմիածին» Ամսագրի, Ֆունուար 1987)

1. Խմբագրությունն անցեալ Հոկտեմբերին հրատարակեց մի Խմբագրական՝ «Ի սէր եկեղեցու միութեան» խորագրով, պաշտպանելով՝ մեր Մայր եկեղեցին մի կազմական կանոնադրութեամբ օժտելու անհրաժեշտութիւնը, այն համոզմամբ, թէ նման մի կանոնադրութեամբ ամրապնդուած կը լինի ներքին միութիւնը եկեղեցու, ճշտուած՝ իրաւասութեանց սահմանները մեր նուիրապետական Աթոռներէ և սկզբնաւորուած ներդաշնակ զործակցութիւնը նրանց միջև։

Ըստ երևոյթին սակայն արտասահմանեան որոշ թերթեր ծուռ հայելու մէջ են տեսնում Մայր Աթոռի ճիգերը այդ ուղղութեամբ և երեւակայական արտառոց պատկերացումներով ձգտում են շփոթեցնել իրենց բարեմիտ ընթերցողներին։

Վերջերս ստացանք նման Խմբագրականների մի նոր շարք, Միացեալ Նահանգներում լոյս տեսնող նոյն «Հայրենիք» օրաթերթում, նոյն արտառոց վերագրումներով Մայր Աթոռի և յատկապէս կանոնադրութեան նախագիծը մշակող Յաննաժողովի անդամների հասցէին։ Խմբադիրը մի կողմից՝ չափազանցուած ժխտական ձևով ներկայացնում է այժմեան սփիւռքեան եկեղեցական ու ազգային կեանքի պատկերը, իբրև անկազմակերպ ու անկարգ և միւս կողմից՝ մոլորեցնող յարձակում է եկեղեցական մի ներքին կանոնադրութեան մշակման զաղափարի վրայ, որի հիմնական նպատակն է հէնց կարգ ու կանոն և ներդաշնակ մթնոլորտ ստեղծել սփիւռքում, դէթ եկեղեցական կեանքի մակարդակի վրայ։

Ահա մի մէջբերում «Հայրենիք» օրաթերթից (22 Նոյեմբեր 1986 թ.)։

«Բառին նոյնիսկ սահմանափակ իմաստով հանգային կարծիք գոյութիւն չունի սփիւռքեան ժողովուրդի լայն խաւերուն մէջ, ինչ որ դուռ կը բանայ և ճամբայ կը հարթէ անհակակշիռ կեանքի, կամայական զործունէութեանց, սանձարձակ անիշխանութեան, կարգ-կանոնի եւ պատասխանատուութեան զգացումի չգոյութեան, լճացումի, հետևաբար նաև ... ճահճացումի, բարբերու և սովորութեանց՝ որոնք կ'ամլացնեն ժողովուրդի կենսունակութիւնը և զայն կը վերածեն փակ ականջներով և կոյր աչքերով օրուան հոսանքին յանձնուած հաւաքականութեան»։

«Ախտանշելի իրողութիւններէն մէկն է ազգային-եկեղեցական ճակատի վրայ երեսուն տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող հիւանդագին կացութիւնը»։

2. Խմբագրի սոյն ախտորոշումը թէև խիստ չափազանցուած է, բայց որոշ չափով ճշմարտութիւն պարունակում է։ Ծճմարտութիւն կայ յատկապէս եկեղեցական կեանքի տեսակէտից, որովհետև ազգային-հասարակական կեանքի մակարդակի վրայ բնական պէտք է նկատուի կարգ ու կանոնի չգոյութիւնը։ Սփիւռք նշանակում է ցրուածութիւն, հետևաբար բազմազանութեան խառնաբաշխ, հետևաբար անհամբաշխութիւն։ Սակայն այդ խառնաբաշխ մէջ եթէ կայ մի կազմակերպութիւն, որ կարող է և անհրաժեշտ է որ միաւորող զործոն

հանդիսանալ, դա Հայ Եկեղեցին է։ Եւ պատմականորէն էլ մեր Եկեղեցին այդ տուգնութիւնը ունեցել է եւ այն կասարել է պատուով։ Դրա համար էլ նա կոչուում է ազգային Եկեղեցի, համազգային Եկեղեցի։ Խմբագիրը ի վիճակի չէ անդրադառնալու, թէ հէնց այդ խառնակ կոցութիւնը դարմանելի է, կարգ ու կանոն ստեղծելն է Մայր Աթոռի նպատակը սփռուքի եկեղեցական կեանքի մակարդակի վրայ, համերաշխ գործակցութեամբ մեր նուիրապետական Աթոռներին, յատկապէս Սուրբ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան եւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի մօտ։

« Հայրենիք »-ի խմբագիրը պարզապես զոհ է գնում իր խանցարուած երևակայութեան և փորձում է պլոտորել սփիւռքահայ կեանքի ջրերը, չգիտես ի՞նչ նպատակով, յամենայն դէպս ոչ յօգուտ Տանն կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հեղինակութեան: Եւ անշուշտ ոչ էլ յօգուտ Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւններին: Սակայն նման մտահոգութիւն չունի խմբագիրը, զի յայտնի չէ թէ սրն է «Հայրենիք»-ի հայրենիքը:

3. ՀՀ այդ ներքին խմբագիրը մեղադրելով Ս. Էլմիաժյնի Մայր Աթոռը, թեմերի և եկեղեցիների ժողովրդավարական կարգ ու կանոնի կապակցությունը, մի գուցե ի նկատի ունի Հարավային Ամերիկայի հայոց թեմական — եկեղեցական կեանքի և կամ Ֆրանսիայի հայոց թեմական վերականգնակերպունի պարագաները: Ճշմարտութիւնը այն է, որ Մայր Աթոռն տարիներից ի վեր բազմիցս պաշտոնապէս պատկան եկեղեցական մարմիններին յայանել է այդ մասին իր մասնագութիւններն ու թելադրանքները տուեալ շրջանները օժտելու թեմական — եկեղեցական կառոյց ունեցող կանոնադրութիւններով, հիմնուած եկեղեցական կարգ ու կանոնի և ժողովրդավարական սկզբունքների վրայ: Թէև, պէտք է տեսնակ, որ վերոյիշեալ թեմական շրջաններում էլ, եկեղեցին ղեկավարուում է ժողովական գրութեամբ, առաւելապէս աշխարհական անձերով, որտեղ կղերայետութեան հետքն իսկ գոյութիւն չունի:

Մենք վստահ ենք, թե՛ վերոյիշեալ շրջանները եւ, տեղի եկելիցեալան վարչութիւնների սրտցաւ աշակցութեամբ, մօտ ապագայում կ'օժտուեն թե՛ մական - եկելիցեալան կառոյց ունեցող կանոնադրութիւններով ժողովրդավարական սկզբունքների համաձայն:

4. Եկեղեցու ղեկավարման ժողովրդավար սկզբունքները իրականում վաղուց կեանքի են կոչւած Մայր Աթոռի բոլոր թեմերում, բոլոր համայնքներում, թէ՛ սփիւռքի տարածքի վրայ և թէ՛ մեր մայր երկրում: Ինչպէս յայտնի է, մեր հայրենի ներքին թեմերում, Եկեղեցու ղեկավար Գործադիր Մարմինները (Հոգաբարձութիւնները), Թեմական Խորհուրդները և Վերստուգիչ Յանձնաժողովները ընտրուած են համայնքների հաւատացեալների կողմից, որոնց անդամակցում են թէ՛ տղամարդիկ և թէ՛ կանայք, ժողովրդավարական սկզբունքներով, Հայ Եկեղեցու աւանդական կանոնների և մեր երկրի օրէնքներով նախատեսուած կարգի համաձայն: Միայն վանական միաւորները՝ Ս. Էջմիածնի Մայրավանքը, Վաղարշապատի չորս վանքերը, Ս. Գեղարդն ու Ս. Խոր-Վիրապը գտնուում են ուղղակի Հայրապետական իշխանութեան ներքեւ, ըստ աւանդական կարգի: Ս. Էջմիածնի թեմերում, Հայաստանում թէ՛ սփիւռքում, չկայ ո՛չ կղերապետութիւն և ո՛չ էլ կուսակցապետութիւն:

Ծ. Ճշմարիտ է, որ Հայ Եկեղեցու պատմութեան ընթացքում, իրրև հետեանք քաղաքական դժնդակ պայմանների, միլիոն դարերում բարբ րոսնևրի արշաւանքների ժամանակաշրջանում, սլ շուև Պարսկական և Օսմանեան տրապետութեան ժամանակ, յաճախ տիրել է անկազմակերպ ու անկարգ վիճակ մինչև 19րդ դարի կեսերը: Եղել են, այո, կանոնական խախտումներ նուիրապետական Աթոռների միջև, ստեղծուել են հակաթոռ կաթողիկոսութիւններ, տեղի են ունենում զեպծումներ, չարաշահումներ՝ կալուածական դործարքներում, անորժան հոգևորականների և ուխտարական գործիչների մեղքով: Սակայն այդ անկարգ վիճակներին վերջ են տրուել կեանքի կոշուելով եկեղեցական երկու կանոնադրութիւններ, Արևելահայաստանում՝ 1836ից, իսկ Արևմտահայաստանում՝ 1863ից սկսած:

Արևելահայաստանում 1836ին կեանքի կոշուած կանոնադրութիւնը՝ Պոլսեան (Status) մի եկեղեցական կանոնադրութիւն էր, հաստատուած Յարական իշխանութեան կողմից, իսկ Արևմտահայաստանում՝ Վեզրային Սահմանադրութիւնը (Էրմէնի պատրիկլիի նիգամաւը), մի ազգային-եկեղեցական կանոնադրութիւն էր հաստատուած Օսմանեան իշխանութեանց կողմից: Այս երկու կանոնադրութիւններն էլ իրենց ժամանակին բարերար դեր են կատարել ոչ միայն զուտ կրօնական-եկեղեցական տեսակէտից, այլև բախտորոշ նպաստ են նանդիսացել անցեալ դարի՝ Հայոց ազգային, կրթական, մշակութային և քաղաքական գործունքի ճանապարհի վրայ:

Այո, Հայոց եկեղեցական ու ազգային կեանքում բարերար դեր կատարեց Պոլսեան Արևելահայաստանում, որի հիման վրայ կազմակերպուեց Հայ Եկեղեցու վարչական, կրթական ու տնտեսա-ֆինանսական կեանքը: Բաւական է յիշել միայն Էլմիսթնի Բիէորպեան՝ ճեմարանի, Թիֆլիսի Բենթսեան՝ վարժարանի և Մոսկուայի Էլազարեան՝ ճեմարանի, ինչպէս նաև Երեւանի, Նոր Նախիջևանի, Աստրախանի թեմական դպրոցների պատմական դերը Հայոց ազգային-մշակութային և քաղաքական կեանքում: 19րդ դարի գրեթէ րոյոր դրական և քաղաքական ծանօթ դէմքերը, որոնք Արևելահայոց վերածնունդը կերտեցին, եղել են շրջանաւարտները վերոյիշեալ կրթական մեծ հաստատութիւնների, որոնք զոյութիւն էին առել և գործել Յարական Ռուսաստանի օրոք, Պոլսեանայի եկեղեցական կանոնադրութեան օրինական հիմքերի վրայ: Պատահական չէ, որ Հայ ազատագրական շարժումը կազմակերպուած ձև է ստացել առաւելապէս Արևելահայոց ղեկավարութեամբ:

Ե. Տարբեր պայմաններում, նոյն դերն է վիճակուել Արևմտահայութեան կեանքում Վեզրային Սահմանադրութեան, որ հաստատուել էր Օսմանեան իշխանութեան կողմից 1863ին, և արդիւնքն էր հայ եկեղեցական և մտաւորական լուսամիտ գործիչների երազանքների ու երկարամեայ պայքարի: Իր ժամանակին, 1863ի Վեզրային Սահմանադրութիւնը հանդիսացել է Թրքահայոց ազատամիտ առաջադէմ սերունդների յալթանակը Հայ եկեղեցական ու ազգային-հասարակական կեանքում, թէև, աւա՛ղ, այն տեսալէս չի գործադրուել, վերածուել է ճբառալուսի անլուծի (Թրիւեան Հայրիկի ծանօթ բանաձևումով), և երբեմն նոյնիսկ կախակայուել է, իսկ Սահ Յիլիկեան Աթոռ ճանաչում իսկ չի տուել Վեզրային Սահմանադրութեան ու մերժել է գործադրութեան դնել այն:

Բնական է, թէ՛ «Պոլոժենիա»-ն և թէ՛ «Ազգային Սահմանադրութիւն»-ը պատկանում են հեռաւոր անցեալին, լինելով դրսևորութիւնները անցեալ դարի Հայոց կեանքի պայմաններին, որոնք մեր օրերին զոյւթեան ո՛չ իրաւական հիմք ունեն և ոչ էլ համապատասխանում են մեր ժողովրդի եկեղեցական ու ազգային կեանքի պայմաններին, մայր երկրում թէ՛ արտասահմանում:

7. Այս բոլոր պատմական տուեալներից և «Հայրենիք»-ի օղակարարութիւնից՝ յստակ մի բան է պարզւում, այն, որ Հայ Եկեղեցին մի ներքին կազմական կանոնադրութեամբ օժտելը անհրաժեշտ և օգտակար է, վերջ դնելու համար վերջին տառնամականերում մեր Եկեղեցու ծրցում յստացած անկարգ արարքներին, կանոնազանցութիւններին, ներքին տաղանայներին, կամայականութիւններին և չարաշահութիւններին, որոնցից զանգատւում է հենց ինքը խմբագիրը:

Այո, ի սէր կարգ ու կանոնի անհրաժեշտ է կեանքի կոչել մի կազմական կանոնադրութիւն մեր Եկեղեցու կեանքում, իրեւ վերկարար լաստ:

Մեր կործիքով, նման մի կանոնադրութեամբ կարող են իրականանալ հետեւեալ ցանկալի առաջադրանքները՝

ա) Հռչակել միութիւնը և մէկութիւնը Հայ Առաքելական Եկեղեցու և միասնութիւնը Հայ հաւատացեալ ժողովրդի որ ի Հայաստան և որ ի սփիւռս աշխարհի, զուտ կրօնական կեանքի մակարդակի վրայ, առանց քաղաքական կուսակցական միջամտութիւնների ոչ մի կողմից: Եկեղեցին ու նրա ծառայողները, հոգևորականներ թէ՛ աշխարհականներ, պէտք է վեր մնան ու անկախ՝ կուսակցութիւններից և քաղաքական զաղսփարախօսական հոսանքներից: Այո, հարկւոր է հանդիստ թողնել Եկեղեցուն, որպէսզի նա կարողանայ վերագտնել իր ներքին միութիւնը և կարող ու կանոն հաստատել իր տան մէջ:

Եւ անբնական ու անկարգ երևոյթ չէ՞ միթէ, որ առաւելապէս Եկեղեցուն վերաբերող կենսական հարցերի մասին՝ մի կուսակցութեան պաշտօնաթերթ մղվում է հրապարակը անվերջանալի խմբագրականներով, իբր թէ ի պաշտպանութիւն Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի, ինչ ինքը Կիլիկեան Աթոռը լուռ է մնում և հաւանաբար տրտում:

բ) Հռչակել կանոնական միութիւնը Հայ Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների և յատկապէս հոգևոր գործակցութիւնը և միասնութիւնը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի միջև, իրաւասութեանց սահմանների ճշտումով:

գ) Նուիրագործել ներդաշնակ գործակցութիւնը հոգևորականաց դասի և աշխարհական հաւատացեալների միջև հաւասար իրաւասութիւններով՝ եկեղեցական, վարչական և ֆինանսական կազմակերպութեան մակարդակի վրայ, առանց գերակշիռ գեր վերապահելու մէկին կամ միւսին:

դ) Յստակօրէն հաստատել ժողովրդավարական և ժողովական դեկավարման դրութիւնը Եկեղեցու կեանքում, համայնքային և թեմական կազմակերպութեանց մակարդակների վրայ:

ե) Դաւանական, եկեղեցա-կանոնական, հոգևորականաց կարգապահութեան, կրօնական, ծիսական բարեկարգութեանց հարցերի քննարկումը և լու-

Ս. Էջմիածին, Ս. Չասիկ 1987

Ամեն. Տ. եղիւ՛ե՛ Արեւաթ. Տէրսէրեան,
Պատրիարք Հայոց,
Երուսաղէմ

«Քրիստոս Յարեալ ի մեռելոց»

Ձերդ Ամենապատուութիւն,

Մեր Փրկչի Սուրբ Յարութեան աւեփսով բոլորիս վրայ վերստին իջնում է «առաւօտը լուսոյ» եւ պայծառանում յոյսը մեր կեանքի վերանորոգման, յոյսը մեղքի ու չարիքի խափանման, յոյսը բարու յաղթութեան, յոյսը մեր հոգիների խաղաղութեան:

Չասկական շնորհաբաժն այս օրերին, մեր Մայր Եկեղեցու կամարների ներքոյ եւ մեր ժողովրդի կեանքում՝ թող առասպալէս լինի «առաւօտ լուսոյ» եւ հաուսգայթի մեհապալէս ողին համերաժն եղբայրութեան, թող բացուի անբառամ ծաղիկը սիրոյ եւ խաղաղութեան:

Ամենայն Հայոց աստուածակառոյց Սուրբ Էջմիածնից՝ Ձերդ Ամենապատուութեան եւ Սուրբ Աթոռիդ ուխտապահ սպասաւորներին ու հաւասացեալ ժողովրդեան՝ ողջոյն եւ սէր եւ օրհնութիւն հայրապետական:

«Սրբեցէ՛ք ի բաց զծին խմորն՝ զի եղիջիք նոր զանգում, որպէս էֆգանխմորք. քանզի զասիկ մեր զենաւ Քրիստոս» (Ս. Կորնթ., Ե. 7): Ամէն:

Եղբայրական սիրոյ ողջունի՛ւ՝

Վ. Ա. Զ. Գ. Է. Ն. Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

լուծու՛մը վստահել եպիսկոպոսաց իրաւասութեան եւ կաթողիկոսական կանոնա-
կան հաստատման:

Տ. Նոր Տարուայ սեմին, այս խոհերով եւ սպասումներով, խմբադրու-
թիւնս մաղթում է իր ընթերցողներին արեւշատ խաղաղ օրեր, բարի գործերի
յաջողութեամբ, համայն աշխարհի խաղաղ գոյակցութեան պայմաններում:

Թող մեր Վեհափառ Հայրապետի աղօթքը խնկի նման ուղիղ դէպի եր-
կինք բարձրանայ՝ «Թող բարին Աստուած քաղցրութեամբ ընդունի մեր եւ ձեր
աղօթքները, եւ Սուրբ Ծննդեան շնորհները թող առատապէս իջնեն մեր Մայր
Եկեղեցու, մեր հաւատաւոր ազգի բոլոր զաւակների վրայ, այլեւ համայն մարդ-
կութեան վրայ» . Ամէն:

Շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Ս. Ծնունդ: